

”går vi til paradiset med sang”

Ingrid Gjertsen

Pilegrim og sang henger nøye sammen. Pilegrimssangen går stadig igjen i salme- og sanglitteraturen, som i den kjente og mye brukte *Deilig er jorden, prektig er Guds himmel, skjønn er sjelenes pilgrimsgang* ---. Pilegrimen drar ut på vandring til hellige steder. Veien går gjennom medgang og motgang. Pilegrimsvandringen er som en livsvandring i miniatyr, et konkret bilde og et tegn på den troendes vandring mot det endelige hellige mål himmelen, det nye Jerusalem. Alle troendes sanger blir da dypest sett pilegrimssanger, om det hellige mål og om veien dit:

Jeg går til himlen, der er mitt hjem --- (S. 841):

*Den reise gjør meg så fuglelett
Så lystig munter og modig
Enskjønt mitt hjerte er sykt og trett
og foten såret og blodig*

Her vil jeg ta for meg et lite utvalg av et stort salmeomfang, noen av de salmer og sanger som er mye brukt hos oss i Norge. De fleste står sentralt både i kirke- og lekmannstradisjon. Tradisjonelle pilegrimsmotiver helt fra pilegrimsvandringenes første tid tjener som faste holdepunkter i det jeg skriver. Mange av salmene inneholder ikke bare ett, men flere sentrale pilegrimstema. De er talende eksempler på levd trosliv, et liv i Jesu fotefar. *Med Jesus vil eg fara* (NOS 418, LH, S) er et godt eksempel. Her møter vi kallet til oppbrudd, lengselen etter det hellige mål, etter Kristus og et hellig liv og takk for Hans velgjerninger :

*Med Jesus vil eg fara,
på livsens ferd i lag
Gud lat den samferd vara
alt til min døyand dag.*

*Du til di grein meg sette
alt i min fyrste vår,
med livsens dogg meg vætte,
gav sol og signa år.
Du vil og vokster gjeva
alt til min siste slutt:
Lat meg i deg få leva,
i deg få anda ut.*

Pilegrimen er ikke en ensom vandrer, selv om noen kan oppleve det slik innimellom. Det individuelle er del av et kollektiv, kirken, Guds folk på vandring: *Guds menighet er jordens største under* (NOS 542, LH): *Mens verdens riker stiger og de synker, går kirken mot fullkommenhetens vår.*

Oppbrudd

Gud kaller til oppvåkning og oppbrudd. Abraham, den første pilegrim, var lydige mot Gud og dro opp fra sitt hjem til det land Gud ville vise ham. En pilegrim har teltpluggene løse, er beredt til oppbrudd. Vi tenker også på disiplene, som på Jesu ord "følg meg" forlot alt og fulgte Ham. Pilegrimen (peregrinus - fremmed), er en fremmed og utlending. Apostelen Peter kaller de kristne de som "lever i fremmed land, spredt omkring" (1. Pet 1,1), de har sin borgerrett i himmelen, i motsetning til dem som bare er opptatt av jordiske ting (Paulus i Fil 3,19-20). *Eg er ein gjest i verda - min heim i himlen er* (NOS 857, LH, S); *Far, verden, far vel* (LH 656, NOS)

*Far verden, far vel,
jeg kjedes ved lenger å være din trelle.
De byrder du bylter og lesser meg på,
dem kaster jeg fra meg og vil dem forsmå
Jeg river meg løs, og jeg kjedes nu ved
forfengelighet, forfengelighet.*

Den som går på pilegrimsferd er i nærkontakt med oppbruddet. Han tar ikke med seg mer enn det han greier å bære, hvis det ikke skal bli forferdelig tungt å gå og han i verste fall ikke når målet. Ikke minst i vår materialistiske vestlige kultur er idealet om nøysomhet en aktuell utfordring og et kall. Tradisjonelt består pilegrimens reiseutstyr av bare det aller nødvendigste: støvlene/skoene - alltid beredt til å gå i Jesu fotspor, hatten - til vern mot sol, vær og vind, staven - til støtte under vandringen, korset - pilegrimens kjennetegn, sekken med bibel/bønnebok, vann og brød. Sangen *Her jeg vandrer som en pilgrim* er vanskelig å finne i bøkene, men den har levd på folkemunne. Refrenget lyder slik, fritt etter hukommelsen:

*Jeg har valgt å gjøre selskap med Guds enkle vandringsmenn
Det får koste hva det vil, men jeg vil hjem til himmelen.
Det er lengslen hjem som driver meg, jeg kan ei stanse her,
for en fremmed her i verden jeg jo er.*

Egentlig eier vi ingenting, alt har vi til låns. Vi synger med Brorson i salmen *Jeg går i fare hvor jeg går*: - *All verdens eie jeg forsmår, jeg går til himlen hvor jeg går*. En pilegrim synger/ber og takker Gud for mat og drikke og det han får.

Målet

Pilegrim er den som har fått et mål, som Abraham, en som ikke lenger streifer om uten mål og er en omstreifer som Kain. I dette spenningsfeltet mellom omstreifer og pilegrim befinner den kristne seg her i verden. Om målet tapes, tar omstreiferlivet over. Da står pilegrimsvandringen i fare for å bli folklore og historisk nostalgi. Målet er levende og virkelighetsnært, det er nåtid og framtid, hellige steder her og nå og Den hellige stad, det himmelske Jerusalem.

Lengselen etter pilegrimsmålet er vel noe av det mest fremtredende motiv i vår salme- og sangtradisjon. *For Guds folk er hvilen tilbake, i himmelens salige hjem* (S 832), *Jeg vet en hvile så skjønn og lang, i Davids stad i det fjerne* (S 843), *Når mitt øye, trett av møye* (NOS 894, S), *O du min Immanuel* (NOS 368, LH, S), er bare noen blant en hel rekke. Håpet om en gang å nå fram holder vandreren i live og gir ham trøst og nytt mot.

På pilegrimsvandring til Nidaros og Olsokfeiring der, gir olsoksekvensen fra 1100-tallet, *Ljoset over landet dagna* (NOS 741, LH) et fint bilde på helgenen som et redskap i Guds frelsesplan for Norge. Kristi vitne, Hellig Olav, er i dette også pilegrimens forbilde:

*Herre Krist, du sigerrike,
gjør oss dine vitne like,
som i døden sigra kan!
Når vår fiend hardt oss trengjer,
gøym oss under dine venger,
berg oss med di høgre hand!*

Et hellig pilegrimsmål i denne verden er nærmere oss enn vi aner: Søndagens messe der Kristus er nærværende i den hellige nattverd. - - *Vi kommer til din nattverdfest, og synger frydesanger* (v. 3) (NOS 655. LH):

*O Gud i verdens ørkenland
går nu ditt folk her nede.
Vi stunder etter Kanaan
og Sions bryllupsglede.
men evig takk skje deg som kom
og reiste trøstens helligdom
på ødemarkens sletter.
Her skal ditt tabernakel stå
til denne verden må forgå
og tåkesløret letter*

Takk for Guds velgjerninger

Motivet for pilegrimsvandringen kan være takk, å takke for velsignelser fra Gud, at livet i hans nærhet er det egentlige livet, fylt av løfter og forjettelser:

*Han tek ikkje glansen av livet, han gyller din morgon og kveld; ---
Fyrst då kan for alvor du leva, når han får deg fylgja på veg. (NOS 346. S.)*

Det kan være takk for et helt bestemt bønnesvar, og takk for frelsen i Kristus:

*Å at jeg kunne min Jesus prise
som jeg av hjertet dog så gjerne vil,
fordi han ville slik nåde vise
å byde meg sitt himmerike til*

*Ha takk o Jesus for korsets smerte
for døden og for dine mange sår!
Der fikk jeg fred for mitt arme hjerte,
og vinteren ble til en liflig vår. (S.104. NOS. LH.)*

Å søke Gud

Mange har ønske om å finne ut av seg selv og Guds vilje med sitt liv. De tar ut på pilegrimsferd for å søke retning på livet:

*Å, min sjel, du går og vanker, blant de mange verdens ting.
Samle dine spredte tanker, se deg oventil omkring -- (NOS 851)*

Den hellige uro, konsentrasjonen, ikke slå seg til ro verken i denne verden eller i en flukt fra livets realiteter. Pilegrimens bønn er den hellige Birgitta's, *Herre, visa mig din väg och gör mig villig att vandra den.* Å motstå sin egen trang til å bestemme og ha kontrollen, å slippe taket og overgi seg helt til Gud og hans vilje.

*Lær meg å kjenne dine veie, og gå dem trøstig skritt for skritt.
Jeg vet at hva jeg fikk i eie, er borget gods, og alt er ditt.
Men vil din sterke hånd meg lede, jeg aldri feil på målet ser,
og for hvert håp som dør her nede, får jeg et håp i himlen mer.
(NOS 312. LH. S.)*

Kristi etterfølgelse, det hellige liv

Korset er pilegrimens kjennemerke. *Korset vil jeg aldri svike, som så salig bliver endt* (NOS 75. LH. S.) Kristus er vårt forbilde i ydmykhet. Rett nok har Kristus båret all synd og død, men den troendes liv er ikke fritatt for lidelse og nød i sitt eget og i verdens liv. En pilegrim er deltaker i verdens drama. Oppbruddet innebærer at han følger Kristus, han lever ikke lenger for seg selv; gråter med de gråtende og gleder seg med de glade. *Det dere gjorde mot en av disse mine minste brødre, gjorde dere mot meg,* (Matt. 25, 40). Helgnene, martyrene er vitner og forbilder. Derfor vandrer pilegrimen til helgenstedene.

*For alle helgner som til døden tro
sto fast i kampen og har nådd sin ro (NOS 246. LH).*

Kampen mot det onde

Stå fast min sjel stå fast, i Herrens krige (NOS 74. S) Kampmotivet er et kjent pilegrimsmotiv. Om det ikke kjempes som i korstogenes tid, har vi fortsatt kamp mot ondskapen, mot denne verdens fyrste, ondskapens åndehær i himmelrommet. Denne kampen er vedvarende så lenge vi lever på jord. Brorson skriver om *bestandigheten*. Det bestandige er det som holder stand, det som er varig, motstandsdyktig og holdbart.

*Begynt er ikke endt
det må du vite.
du som har Jesum kjent
bli ved å stride
Alt hva ditt hjerte vil
fra himlen vende
skal overvinnes til
din siste ende*

En pilegrim blir satt på prøve, også Abraham ble det. Det er ikke en kamp mennesket fører alene og i egen kraft. Seieren vinnes fordi Kristus har vunnet. Salmen *Jeg går i fare hvor jeg går* (NOS 106. S.) er et bilde på pilegrimens vandring. Den troendes vei går gjennom fare og trengsel, døden og satans lenker truer alle vegne. Men det er ikke hele sannheten. Samtidig med død og destruksjon går ferden blant engleskarer og Jesus går ved siden, *Slett intet satans makt formår, i sådan himmel-skare, -- Jeg går til himlen hvor jeg går*. Dette er en tilstand, ikke en prosess eller progresjon. Alt finnes samtidig, både Gud og satan, engler og farer, død og evig liv. I dette spenningsfeltet befinner den troende seg hele tida. Er han ikke våken, oppdager han ingen spenning men aner fred og ingen fare. Slik kan han også bli et lett bytte for den ondes snarer og lenker. Hemmeligheten med en seirende utgang er å gå i Jesu fotspor, å leve livet i Kristi etterfølgelse:

*Jeg går med Jesus hvor jeg går
han har meg ved sin side,
Han leger meg med sine sår
og hjelper meg å stride.
Hvor han sitt fotspor lot,
der setter jeg min fot,
om enn meg all ting ille spår
Jeg går med Jesus hvor jeg går.*

Bot

Mange har dratt på pilegrimsferd for å gjøre bot, anger for bestemte synder driver til oppbrudd, ransakelse og ettertanke. En pilegrim kan også bli satt på prøve gjennom det som møter underveis. På våre første pilegrimsvandring til Nidaros, før de oppmerka stiene kom, gikk vi i kratt og myr og kom på avveier.

*Akk mon min vei til Kana'an
ennu er meget lang?
Kan jeg vel nå det skjønne land
som snubler gang på gang (S. 820)*

Kyrie Eleison, Herre miskunn deg over meg en synder. Den blinde Bartimeus' rop (Mk. 10, 46-52). Det gjelder ikke bare personlig, men også en delaktighet i kollektiv skyld.

Bønn for andre

En pilegrim bærer også andres sorg og nød. Noen ganger er dette den viktigste grunnen til å dra på pilegrimsferd. Bønn for kirken, bønn for de troende, bønn for dem som har sagt Gud farvel i sitt hjerte, bønn for de syke og de som har tunge byrder i livet. I eldre tid bar de også de syke med seg rent fysisk, eller de gikk i plegrimsferd istedet for en annen. *Ånd over ånder kom ned fra det høye* (NOS 217. LH. S.):

*Himmelske trøster, din olje la flyte
legende inn i de dypeste sår!*

*Kom Hellig Ånd med skapermakt,
opprett hva synd har ødelagt,
og glede til hvert hjerte giv
som du har født til evig liv! (NOS 208. LH. S.)*

Skaperverket og håpet om fullendelsen

Pilegrimen er i nærkontakt med natur og steder. *Gjennom de fagre riker på jorden,
går vi til paradiset med sang (Deilig er jorden). (S-97, 136):*

*Så grønn en drakt, så rik en duft
har smykket dal og enger*

*Hør lundens sus og bekkens brus
forkynner hva som kommer:
Omsider blir det sommer!*

Mennesket og alt Guds skaperverk er tegn på det som skal komme. Denne verdens prakt skal vike for det fullkomne og uforgjengelige:

*så syng det ut: Snart skaper Gud
en sommer uten make
og gir oss alt tilbake!*

Den eskatologiske tid; skjæringspunktet mellom tid og evighet, himmelen også her og nå. Det kristne håpet, håpet om herligheten, er ikke en egen seksjon av livet, men levende til stede her og nå - evigheten i tiden:

I salmen *Når mitt øye, treng av møye (NOS 849. S.)* er både himmellengsel og evighet som bryter inn i tiden.

*ser med lengsel
fra sitt fengsel
opp mot Salems blide egn,*

*Ja, jeg skuer
dine druer
paradis, den livets frukt;
dine søte
roser møte
meg alt nå med deres lukt,
giver tidens åndedrag
evighetens luft og smak.*

*Jeg fornemmer
folkestemmer
alle slags blant englers lyd*

Her skuer vi livets frukt, druene, og lukter rosene i Paradis, ser Kristi brudeskare i himmelen og fornemmer folkestemmer av alle slag i lovsangen derfra, - en skare så stor at ingen kunne telle den, av alle nasjoner og stammer, av alle folk og tungemål.

(Joh. åpb. 7, 9-12) Å tilhøre evigheten, være en fremmed i denne verden og lengte til himmelen, betyr paradoksalt nok også en større deltakelse og tilstedeværelse i dette jordeliv. Pilegrimens livsinnstilling er å leve nuet så nært det evige som mulig, som om evigheten allerede her og nå var iferd med å bryte igjennom. Brorsonekspertene finner pilegrimsmotivet i mange av Brorsons salmer, slik som her i *Når mitt øye*.

Den kristnes håp er oppstandelsen fra de døde, en ny himmel og ny jord. Pave Benedict XVI har nylig pekt på akkurat det, at kristendommen til stadighet er dypt preget av en håpets struktur. Kristi oppstandelse og Den hellige ånds komme gjør Kristus nærværende i verden på en ny måte, i historien, i sakramentene, i ordet, i kirkens liv, i de enkelte menneskers hjerter. Dette faktum er samtidig et uttrykk for Kristi gjenkomst ved tidenes ende, da han kommer for å oppfylle alt i alle. (Efes. 1,23; 4,10).¹

*Eg veit i himmerik ei borg,
ho skin som soli klåre,
der er kje synder eller sorg,
der er kje gråt og tåre*

*Eg er ein fatig ferdamann,
må mine vegar fara
herfrå og til mitt fedreland,
Gud meg på vegen vara*

*Men visst eg veit, ein morgon renn
då dødens natt skal enda.
Min lekam opp or gravi stend
og evig fryd får kjenna. (NOS 843. LH. S.)*

Se også: *Ja engang mine øyne skal se Kongen i hans prakt*, (NOS 863);
Lysets hjem du høye Salem, fredens by på nyskapt jord, (S-97, 150)
Når jeg blant englers kor engang min Jesus skue får, (S-97, 151).

Dagstidene

Morgen- og kveldssalmene vitner om livsvandringen mot det evige mål. Morgenen med soloppgangen viser til oppstandelsen, kvelden med solnedgangen viser til døden og det himmelske håpet. Her er mange eksempler, salmer som inneholder som et konsentrat av en pilegrimsvandring gjennom dagens og døgnetts tider. *Nu rinner solen opp av østerlide* (S. 796. NOS. LH):

*Vær glad, min sjel, og la din stemme klinge
stig opp fra jordens bo,
og deg med takk og tro
til himlen svinge*

Syng i stille morgonstunder (NOS 780. LH. S):

Lys og lei oss, ljøsens Fader,

¹ Kirkebladet Lære og Liv nr. 2/ 2005, s. 40

*til vår sol i gravi glader,
vekk oss så til morgon ny,
dag med solskin utan sky!*

Se også i sang- og salmebøkene under dagstidene/kveld og morgen/det kristne livet. Her er mange gode eksempler som kan anbefales.

Til dagstidenes sanger hører tidebønnene med. De bes til faste tider og må sies å være de pilegrimssanger som har vært lengst i bruk. Davidssalmene og andre bønner fra Bibelen tilhører en verdensvid bønnetradisjon. Vi synger med David ved kveldstid, *I dine hender, Herre Gud, overgir jeg min ånd. Du forløser meg, Herre, du trofaste Gud.* (fra Kveldsbønnen/Completoriet, Norsk Tidebønnbok)

Sangen i himmel og på jord

I himmelen synges den nye sangen, der er jubelen fullkommen. Men allerede her i dette jordeliv tar pilegrimen del i den. Deres sang blandes med lovsangen i himmelen. Det skjer på en særlig måte i møte med det hellige, i nattverden spesielt: *Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge: Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot,* (fra nattverdliturgien). Underveis til det hellige, taktfast avgårde til Nidaros, til Kanaan, synger pilegrimen *Å hvor salig å få vandre hjemad ved vår Faders hånd* (NOS 858):

*Herlig sangen der skal bruse
sterk som lyden av en mektig flod:
Ære være Gud og lammet
som oss kjøpte med sitt blod*

Sangen er bindeledd mellom jord og himmel. Sangen står mysteriet nær - som i englesangen på Betlehemsmarken: *Englene sang den, først for markens hyrder -- Oss er en evig frelser født.* Derfor er pilegrimssang så viktig. En pilegrim er rett og slett programforpliktet til å synge, eller mer riktig, han kan ikke la det være. Vi synger med Brorson i *Opp all den ting som Gud har gjort* (S. 350. NOS. LH):

*Opp, alle folk på denne jord,
syng frydetoner sammen:
Halleluja! vår Gud er stor!
Og himlen svarer: Amen!*

Forkortelser, Sang- og salmebøker brukt i teksten:

NOS= Norsk Salmebok, Oslo 1985

S-97=Salmer 1997, Tillegg til Norsk Salmebok, Oslo 1997

S= Sangboken Syng for Herren, Bergen 1957

LH= Lov Herren. Katolsk Salmebok, Oslo 2000

Denne artikkelen er tidligere publisert i tidsskriftet Over Alt nr. 3 2005.